

Ontogeneze řeči

podklady

Ontogeneze řeči

- ▶ Nепrobíhá jako samostatný proces
- ▶ Propojeno s komplexním vývojem dítěte

Průběh řečového vývoje

- ▶ **přípravná stadia** – předřečové období
- ▶ **stadia vlastního vývoje řeči**
- ▶ individuální přístup
- ▶ časová variabilita jednotlivých stadií vývoje
- ▶ období akcelerace a retardace vývoje

Stadia ontogeneze řeči podle SOVÁKA

- ▶ 1. období křiku
 - ▶ 2. období žvatlání
 - ▶ 3. období rozumění řeči
-
- ▶ vývoj vlastní řeči
 - ▶ stadium emocionálně-volní
 - ▶ stadium asociačně-reprodukční
 - ▶ stadium logických pojmů
 - ▶ stadium intelektualizace řeči

Stadia ontogeneze řeči podle Lechty

- ▶ 1. období pragmatizace – do 1. roku
- ▶ 2. obd. sématizace – 1.-2. rok
- ▶ 3. obd. lexémizace – 2.-3. rok,
- ▶ 4. obd. gramatizace – 3.-4. rok
- ▶ 5. obd. intelektualizace – po 4. roce života...

Přípravná, předřečová stadia vývoje řeči

- ▶ **Intrauterinní vývoj**
- ▶ polykací pohyby
- ▶ dumlání palce
- ▶ „vagitus uterinus“
- ▶ Před porodem – „naladění“ sluchu na zvuky řeči
- ▶ **Klíčová role primárních funkcí** – sání, žvýkání, polykání - aktivita artikulačního aparátu
- ▶ Primární funkce
- ▶ Sekundární funkce

Přípravná, předřečová stadia vývoje řeči

- ▶ probíhá během prvního roku života
- ▶ klíčová fáze pro další řečový vývoj – příprava
- ▶ **důležitost předverbálních aktivit – broukání...žvatlání** - postupně nahrazeny verbálním projevem
- ▶ **důležitost neverbálních aktivit** – v různé míře je využíváme i v dalším životě

Novorozenecký křik a další důležité okamžiky ve vývoji řeči

- ▶ Novorozenecký křik - reflexní reakce na změnu dýchání
- placentární zásobování kyslíkem plicní dýchání
- ▶ specifická preverbální komunikace dítěte s matkou
- ▶ senzomotorická stimulace
- ▶ 2.-3. týden – vrožený výrazový mimický pohyb – úsměv
- ▶ 3. týden – reaguje sacími pohyby na hlas matky
- ▶ 6.-7. týden – změna křiku – intenzita a rozsah, citové zabarvení

Další důležité jevy v řečovém vývoji

- ▶ kolem 3. měsíce – projevení libosti
- ▶ broukání
- ▶ pudové žvatlání - babling – prefonémy
- ▶ 2.-3. měsíc – reakce úsměvem na úsměv
- ▶ 4.-5. měsíc – reakce na zvukové zabarvení hlasu
- ▶ 6.-8. měsíc – lalling – napodobivé žvatlání
- ▶ fyziologická echolálie
- ▶ VOKALIZACE
- ▶ specifika napodobivého žvatlání

Orientační data - vývoj rozumění řeči

- ▶ **6. měsíc**
- ▶ Uklidní se známým hlasem
- ▶ Sleduje tvář mluvícího
- ▶ Zastavuje pohyb, když je voláno vlastním jménem
- ▶ Reaguje na lidský hlas bez vizuálního podnětu otáčením hlavy a očí

Orientační vývoj rozumění řeči

- ▶ **8. měsíc**
- ▶ Objevuje se „naslouchání“ konverzaci
- ▶ Pravidelně zastavuje aktivitu, je-li volání jménem
- ▶ Poznává jména rodinných příslušníků

10. měsíc – stadium rozumění, porozumění řeči

- ▶ „**rozumění**“ – asociace zvuku a konkrétní situace
- ▶ opakování
- ▶ motorická reakce – realizace jednoduchých pokynů
- ▶ reakci dítěte vyvolává melodie řeči
- ▶ postupná identifikace dobře známých objektů
- ▶ rozvíjí se nápodoba zvuků

Vlastní vývoj řeči

- ▶ začátek vývoje vlastní řeči okolo prvního roku života
emocionálně-volní stadium
- ▶ použití verbálního projevu – vyjádření pocitů, přání, prosby
- ▶ 1. rok - **jednoslovné věty** „pá“ 😊
- ▶ Jednoslabičná, víceslabičná slova – spojení s konkrétními věcmi, osobami...
- ▶ neverbálně-předverbální forma komunikace přetrvává
- ▶ Nápodoba dospělých, komunikačních partnerů
- ▶ Postupné objevování mluvení jako činnosti

1, 5 – 2 roky – „mluvení jako činnost“

- ▶ propojení slova a konkrétního předmětu – rozumí až 50ti slovům
- ▶ Slovník má 8-10-20 slov (dětský žargon)
- ▶ Poví, jak dělají zvířátka
- ▶ Pojmenuje nejbližší osoby, předměty....
- ▶ hra se slovy
- ▶ věty tvořené telegrafickým stylem
- ▶ Pbm, tdn

1,5 – 2 roky

- ▶ **...ke 2. roku**
- ▶ Provádí až 3 jednoduché příkazy
- ▶ Ukáže 3-5 částí těla na sobě, když jsou jmenované
- ▶ Postupně užívá až 100 slov
- ▶ Spontánně kombinuje 2-3 slova bez větné vazby
- ▶ Užívá častěji běžných slov než žargonu
- ▶ Srozumitelnost je asi 60 % pro neznámé osoby
- ▶ **1,5 - 2 roky - první věk otázek**

Dvouleté dítě

- ▶ Ukazuje řadu detailů na obrázcích
- ▶ Zná své jméno (i příjmení)
- ▶ Užívá 200 – 300 slov
- ▶ Říká si svým jménem
- ▶ Užívá dvouslovné věty – papu ne, mimi hají
- ▶ Rytmus a plynulost projevu je často nepřesná
- ▶ Výška hlasu ještě není přesně kontrolována

stadium asociačně-reprodukční

- ▶ **2.-3. rok – prudký rozvoj komunikační řeči**
- ▶ upřednostňuje verbální formu komunikace – motivace – dosahování drobných cílů
- ▶ frustrace při nezdaru – důležitá podpora okolí
- ▶ Další jevy ve vývoji – postupně vnímá a diferencuje distinktivní rysy
 - znělost (p-b)
 - způsob tvoření (k-o)
 - místo artikulace (f-g)

-
- ▶ Slovník má asi 300 – 600 slov
 - ▶ Postupný rozvoj asociací – transfer
 - ▶ Věty – kombinuje 3 slova
 - ▶ Umí krátkou říkanku
 - ▶ Řeč je ze 60-70 % srozumitelná cizím osobám

stadium logických pojmů

- ▶ dokáže pochopit roli komunikačního partnera
- ▶ abstrakce – zevšeobecňování
- ▶ slova získávají určitý obsah
- ▶ prudký rozvoj slovní zásoby
- ▶ rozvoj myšlení
- ▶ fyziologická dysfluence – opakování hlásek, slabik, slov, zarážky v řeči
- ▶ Spontánní odeznění obtíží

-
- ▶ Postupně rozumí účelu předmětů
 - ▶ Užívá 3.-4. slovné věty
 - ▶ Užívá zápor – nechci, nemůžu, neudělám
 - ▶ Mluví osobitou rozvinutou řečí
-
- ▶ 2. věk otázek

stadium intelektualizace řeči

- ▶ kolem 4. roku života
- ▶ rozvoj formální a obsahové přesnosti vyjadřování
- ▶ kvantitativní i kvalitativní rozvoj
- ▶ tato etapa pokračuje až do dospělosti člověka

Jazykové roviny v ontogenezi řeči

Morfologicko-syntaktická rovina

- ▶ tuto rovinu lze zkoumat až okolo 1. roku, kdy začíná vlastní vývoj řeči
- ▶ slova vznikají opakováním slabik – mama, tata
- ▶ první slova - podstatná jména jsou většinou v prvním pádě, slovesa v infinitivu, případně ve 3. osobě či imperativu – postupné osvojování „pravidel“
- ▶ projev pomocí izolovaných slov trvá zhruba do 1, 5 roku až do 2 let
- ▶ pivotová gramatika

morfologická část

- ▶ nejdříve jsou používána podstatná jména, později slovesa
- ▶ mezi 2.-3. rokem – přídavná jména, postupně i osobní zájmena
- ▶ nejpozději – číslovky, předložky, spojky
- ▶ po 4. roce – obvykle všechny slovní druhy

morfológická část

- ▶ mezi 2. a 3. rokem – skloňování
- ▶ po 3. roce – singulár i plurál
- ▶ 3.-4. rok – tvoří souvětí
- ▶ **do 4 let – fyziologický dysgramatismus**

Lexikálně-sémantická rovina

- ▶ slovní zásoba a její vývoj – pasivní i aktivní
- ▶ 10. měsíc – začátky rozvoje pasivní slovní zásoby, dítě začíná „rozumět“
- ▶ ve 12. měsících - rozvoj aktivní složky – praktické využití slov (včetně neverbálních prvků)
- ▶ **hypergeneralizace**
- ▶ **hyperdiferenciace**
- ▶ X roku – otázky – kdo je to, co je to?
- ▶ X roku – otázky - proč? kdy?

Kvantitativní stránka slovní zásoby

- ▶ 1. rok – 5 - 7 slov
- ▶ 2. rok – 200 slov
- ▶ **3. rok 1000 slov**
- ▶ 4. roky – 1500 slov
- ▶ před nástupem do školy – 2500 - 3000 slov

Foneticko-fonologická rovina

- ▶ největší pozornost
- ▶ přechod z pudového žvatlání na napodobivé 6.-9. měsíc
- ▶ pravidlo nejmenší námahy
- ▶ vývoj výslovnosti začíná relativně brzo po narození
- ▶ vývoj ukončen kolem pátého roku, popř. až sedmého roku

- ▶ Postup vývoje výslovnosti – klíč pro její korekci

Vývoj výslovnosti ovlivňuje

- ▶ obratnost mluvních orgánů
- ▶ vyzrálost fonemického sluchu
- ▶ společenské prostředí dítěte
- ▶ mluvní vzor – jeho kvalita
- ▶ stimulace řečová a psychická
- ▶ úroveň intelektu

Pragmatická rovina

- ▶ rovina sociální aplikace, sociálního uplatnění komunikační schopnosti – sociální a psychologické aspekty komunikace
- ▶ 2.-3. leté dítě dokáže pochopit svou roli komunikačního partnera
- ▶ učí se ovládat mateřský jazyk jako systém znaků a pravidel a komunikační vzorce
- ▶ ve 4. letech stále častěji dokáže komunikovat přiměřeně dané situaci
- ▶ regulační funkce řeči

Správný vývoj řeči – faktory

- ▶ **Vnitřní faktory**
- ▶ stav organismu a schopnosti dítěte
- ▶ zdravý vývoj dálkových analyzátorů
- ▶ řečově-motorické zóny v mozku
- ▶ mluvní orgány
- ▶ celkový fyzický a duševní vývoj

Vnější faktory

- ▶ prostředí, ve kterém dítě žije
- ▶ Podpora ze strany prostředí - stimulace
- ▶ Kvalita mluvního vzoru

VÝVOJ ŘEČI – důležité termíny

- ▶ fyziologická nemluvnost
- ▶ prodloužená fyziologická nemluvnost
- ▶ fyziologický dysgramatismus
- ▶ fyziologická dysfluence
- ▶ fyziologická dyslalie

zdroje

- ▶ Dvořák, J. (2003). Vývojová fonologická porucha. Žďár nad Sázavou:
- ▶ Klenková, J. (2006). Logopedie. Praha: Grada.